

ЗЯМЛЯ І ЛЮДЗІ

Падарожжа сярод волатаў

(Заканчэнне.

Пачатак на стар. 1)

Калі проста глядзіш на гэтых волатаў, то адразу і не зразумееш: па якой жа сістэме яны тут атабарыліся? Валерый Вінаградаў раска- заў, што тэрыторыю Парку ўмоўна можна падзяліць на некалькі экспазіцый. Цэнтральную, і самую вялікую, частку займае "Карта Беларусі". Між іншым, на сёння гэта самая вялікая мадэль карты нашай краіны. Прычым на ёй на самой справе адлюстраваны асноўныя формы рэльефу, а таксама рэкі, азёры, нават гарады.

На паўночным захадзе Парку размясцілася "Жыватворная правінцыя". Сама назва, як бачым, гаворыць: працавалі тут людзі рамантычныя і творчыя. У цэнтры роўнай пляцоўкі бачым U-падобнае паглыбленне: гэта, трэба разумець, само Балтыйскае мора з ягонымі затокамі і, як мне патлумачылі, Фенаскандынавія — тэрыторыя сучасных Швецыі, Фінляндыі, Кольскага паўвострава, Ленінградскай вобласці. Гэта і быў у далёкія часы самы цэнтр аледзянення. Дарэчы, вучоныя сцвярджаюць: пяць разоў ледавікі наведвалі нашу тэрыторыю. Яны рухаліся з поўначы гіганцкім пластом, часам магутнасць лёду дасягала 1000 метраў, і літаральна скручвалі сваёй сілай горныя пароды пад сабой. Так і ўтвараліся валуны — велізарныя абломкі горных парод, ды яшчэ і са слядамі "апрацоўкі" ледавікамі. Такім чынам, пры "прасаванні" тэрыторыі каласальнымі масамі лёду, што наступалі і адступалі, і фармаваўся рэльеф Беларусі: нізіны, узвышшы, груды...

Вялікая "Петраграфічная калекцыя", размешча-

ная на паўднёвым усходзе Парку, прадстаўлена ў выглядзе замкнёнага круга. Ён падзелены на некалькі сектараў, у кожным з іх аснаваліся камяні, розныя па паходжанні, паводле тэрміналогіі геологаў — асадкавыя, магматычныя, метамарфічныя. А замкнёны круг якраз і сімвалізуе спалучанасць, узаемазалежнасць усіх з'яў у прыродзе.

Ідзем па музеі строга на поўнач — і трапіем у яшчэ адну калекцыю: "Форма ледавіковых валуноў". Можна доўга захапляцца бязмежнай фантазіяй прыроды — авалы, кругі, камяні ў выглядзе грыба... Пры гэтым усе экспанаты-волаты абкатаныя, адшліфаваныя, а часта яшчэ і пакрытыя штрыхоўкай — гэта на іх засталіся ледавіковыя шрамы.

Яшчэ адна цікавая экспазіцыя, у паўднёвай частцы Парку, мае назву "Камень у жыцці чалавека", раскавае пра важную частку гістарычнай і культурнай спадчыны нашага народа. Тут можна пабачыць, пакратаць знакавыя валуны, якія выкарыстоўваліся чалавекам у мінулым. Скажам, адзін з камянеў мае назву "Стары", ці "Дзед". На

вырашаны. "Гэты камень з'явіўся ў нашым Парку ў 1986 годзе, а перавезены з берага ракі Свіслач, — удакладняе В.Вінаградаў. — Да 1905 года, Кажуць, у Мінску дзейнічала старажытнае капішча, святое для язычнікаў месца з усімі атрыбутамі той веры: велізарным дубам, агнём — там увесь час падтрымлівалася вогнішча, крыніцай і вось

даведаліся супрацоўнікі нашага Інстытута, то дамагліся таго, каб камень быў зноў адкапаны і перавезены ў наш музей".

Цікавую гісторыю мае і "Каменны крыж Стэфана Баторыя". Паводле падання, менавіта ля гэтага волата пад час аднаго з паходаў сваіх войскаў на ўсход у адзін з перыядаў Лівонскай вайны (у 1579–1582 гады)

кі гэтыя на камянях ёсць сведчанні барацьбы новай, хрысціянскай веры з язычніцтвам. Некаторыя ж навукоўцы лічаць, што надпісы і крыжы былі высечаны пад час страшнага голаду ў маі 1128 года: тады, Кажуць, снег ляжаў да мая, і мароз пабіў усе азімыя, людзі елі мох ды салому. Магчыма таксама, што з'яўленне гэтых знакаў звязана з імем полацкага князя Барыса, сына легендарнага Усяслава Чарадзея, які адправіўся ў вайсковы паход на балцкія плямёны яцвягаў і земгалаў у XII стагоддзі.

Будзеце ў Парку — зайдзіце і ў вестыбюль размешчанага непадалёк Інстытута геахіміі і геафізікі, пабачыце ўнікальны каменны крыж IX–X стагоддзяў. Як лічыць прафесар Эрнст Ляўкоў, першапачаткова гэта быў ідал багіні ўрадлівасці Мары. Да каменя, магчыма, прыходзілі маладыя сем'і, яны здзяйснялі нейкія абрады дзеі, і калі нараджалася дзіця, то на адваротным баку крыжа ў знак падзякі высякалі кропку — яны там добра бачны. У часы язычніцтва камень, пэўна, больш нагадваў жаночую фігуру, а з прыходам хрысціянства яму была нададзена форма крыжа. Украінскія ж навукоўцы лічаць, што гэта ўжо ад пачатку быў каменны крыж, некалі пастаўлены чалавекам. "Гэта адзіны крыж-ідал, які нам удалося знайсці ў Беларусі, — удакладняе Валерый Вінаградаў. — Ён ляжаў пры аўтаграсе Вілейка-Даўгінава. Перавезлі яго ў Мінск, паклалі ў Парку валуноў. А потым падумалі: надта ж вялікая каштоўнасць, каб пакідаць яе без нагляду, таму і "перасялілі" яго ў вестыбюль нашага Інстытута..."

У Парку валуноў — свае гістарычныя славутасці, узрост якіх наглядна ўраджае

Беларусі, як вядома, заўсёды шанавалі кожнага чалавека, а гэтыя назвы сведчаць аб павазе да людзей сталага веку, умудроных досведам: у Азіі іх завуць асакалам, у нас — "стары" або "дзед". Кажуць, гэты камень дапамагае жанчынам: калі ў пэўны час сесці на яго, вымавіць адпаведную замову, то праблемы з дзетараджэннем будуць

гэтым каменем. Жыў пры Свіслачы, раскаваюць, і захавальнік агню, Старац, які меў у народзе славу шаптуна і чарадзея: мог, Кажуць, лячыць, прыварожваць, прадказваць будучыню, падаўжаць жыццё і нават наклікаць смерць. А потым прыйшлі іншыя часы: капішча было разбурана, дуб спілаваны, а камень закапалі ў зямлю. Калі пра гэта

Форма і змест

Нацыянальная бібліятэка Беларусі наладзіла выставу лепшых эстонскіх кніг

Зінаіда Каменская

Прыбалтыйская мастацкая школа заўсёды вызначалася высокай якасцю. Гэта тычыцца не толькі ткацтва, керамікі, але і кніжнай графікі, дызайну.

Наведаўшы выставу «25+5 лепшых эстонскіх кніг», арганізаваную Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, перш за ўсё захапляешся смеласцю і нестандартнасцю маладых эстонскіх дызайнераў. Усяго ў экспазіцыі, прымеркаванай да Дня незалежнасці Эстоніі, прадстаўлена 30 выданняў, у тым ліку пяць кніг для дзяцей.

На працягу года ў Эстоніі

праходзіў адбор лепшых кніг. На суд журы былі прадстаўлены 174 арыгінальна аформленыя экзэмпляры з 73 выдавецтваў. Асноўны акцэнт у іх зроблены на ілюстрацыі і графічны дызайн.

Сярод найбольш цікавых экспанатаў — фаліант, прысвечаны гісторыі эстонскага касцюма. Як казалі арганізатары выставы, «ілюстрацыі гэтай кнігі свецяцца ў цемры». Зрэшты, і без свячэння кніга ўраджае.

«Залаты зборнік эстонскіх казак» — гэта падарунак дзецям. У кнізе прадумана ўсё — вокладка, ілюстрацыі, шрыфт, папера. Такая кніга захоплівае, нават калі яна

выдадзена на незнаёмай мове.

Вельмі стыльна выпушчана і класіка. Напрыклад, кніга, прысвечаная эстонскаму жывапісцу і графіку Эвальду Окасу. Загадчык галерэйна-выставачнага аддзела Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі мастак Фёдар Ястраб назваў яе помнікам, які застанеца ў вяках, бо, на яго думку, стваральнікі кнігі прытрымліваліся правільна Андрэя Рублёва: прыгажосць не ў квяцістасці, а ў прастве. На адкрыцці выставы дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Раман Матульскі сказаў: «На працягу многіх гадоў мы абменьваемся такімі кніжнымі выставамі. Гэта важна

На выставе эстонскіх кніг

не толькі для прадстаўнікоў нацыянальных меншасцяў, якія хочуць ведаць аб сваёй краіне больш. Гэта важна і для тых, хто вучыцца, хто плануе свой адпачынак, для ўсіх, хто хоча даведацца больш а сваіх суседзях».

Адрозна ад выставы эстонскіх кніг у Нацыянальнай бібліятэцы адкрыецца экспазіцыя "Лепшыя кнігі Беларусі". Раман Матульскі ўпэўнены: для майстроў кніжнай справы дзвюх краін будзе карысна павучыцца адзін у другога.